SCHOOLSE MANIEREN IN DE 17e EEUW TE RHENEN

C.L. van Otterlo

In het Oud Archief van Rhenen bevindt zich een reglement omvattende de gedragsregels voor de leerlingen van de toenmalige school voor hoger onderwijs[1].
Dr. R. Jesse, rond 1900 archivaris te Rhenen, publiceerde hiervan ooit de tekst die hij in de 17e eeuw plaatste, echter in de oorspronkelijke Latijnse taal danwel wat hiervoor door moet gaan[2]. Voor een oud-gymnasiast vrij ondoenlijk te vertalen.
Met hulp van een deskundige op dit gebied volgt hieronder nu de transcriptie van dit reglement met eerst het begin van de oorspronkelijke versie.

"Leges quaedam collectae in usum Scholae Rhenanae"
Curandum est inprimis, ut pueri rudibus adhue annis et ab incunabilis honeste, pieque instituantur, cum maximis in eo uno civium boni mores et civitatum salus constituta sit.

Een kleine collectie leef- en gedragsregels ten dienste van de School te Rhenen

Er moet vooral voor gezorgd worden dat de jongens in hun eerste jaren, ja eigenlijk van de wieg af, eerzaam en vroom worden onderricht en gevormd, omdat vooral in dit ene punt zoveel de goede zeden van de burgers als het welzijn van de steden gelegen is.

Wie de school binnen stappen om te gaan studeren, moeten zich niet alleen op de letteren toeleggen maar even goed op deugd en zeden. Zij moeten boven alles God eren en hun ouders en leraar respecteren. Wat

---

1 Policie-boecken (Vroedschap-boeken). Aanwezig in Gemeente Archief Rhenen (1629-1779) volgens Dr Jesse.

2 "*Aanteekeningen over eene inrichting van Hooger Onderwijs te Renen en Onderwijspersoneel, dat er aan verbonden was, in de XVIIde en XVIIIde eeuw*", in: Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap, 1912, pag. 279 e.v. (bijlage B, de Latijnse tekst).

in de Heilige Schriften over God en diens Zoon Christus wordt onderwezen, moeten zij stellig geloven. Zij moeten ervan overtuigd zijn dat al het goede uit Zijn welwillendheid voortkomt en dat zij wat zij hebben verkregen, hem moeten teruggeven.
Dagelijks moeten zij voor deze bijzondere weldaden dank brengen. Dat God hen tegen de duivel beschermt, daarvoor moeten zij vurig bidden. Bij de gewijde uiteenzettingen moeten zij op de juiste tijd en plaats met de grootst mogelijke eerbied en met gespitste oren aanwezig zijn.
In het kerkgebouw rondhangen, kletspraatjes houden, lawaai maken of onbehoorlijk gedrag dienen zij te vermijden. Hetzelfde geldt voor allerlei dure eden, vuile taal, gevloek en grof gescheld.
Schout, schepenen, stadsbestuurders, de dominee, de notabelen, de bejaarden, verdienstelijke burgers en hun echtgenoten, of getrouwde vrouwen die vanwege hun leeftijd voorrang genieten, voor hen moet men het hoofd ontbloten en hen allen moet men voor laten gaan.

Hoe het binnen het schoolgebouw hoort toe te gaan

Op de vastgestelde tijden moet men de school kalm in- en uitgaan.
Bij de disputen dient men rijkelijk van te voren aanwezig te zijn en de leraren met de nodige beleefdheid af te wachten. De opgekregen lesstof moet men om acht uur zo nauwkeurig mogelijk aan de leraar opzeggen.
Als de leraar onderricht geeft, dient men hem aandachtig te aanhoren. Daarbij voorzien van boeken, schriften, pen en inkt. Wat er geciteerd wordt, moet men ijverig optekenen.
Niemand mag zich van zijn groepje van acht afzonderen en men dient zich te houden aan het stilzwijgen dat de surveillant oplegt.
Met zijn voeten, ellebogen of lichaamshouding moet men niemand hinderen en al helemaal niet met geroep of geschreeuw.
Een verhandeling op schrift zoals die door de leraar is samengevat, dienen zij op gezette tijden te laten zien.
Na school behoren zij regelrecht naar huis te gaan en niet nog even over de markt te lopen, in straten en rond steegjes te hangen of langs de oever van de Rijn te slenteren.

Hoe zich ten opzichte van de leraar te gedragen

Vanwege de studie moet men de leraar, niet minder dan zijn ouders,

liefde betonen en hem zonder gezeur en van harte gehoorzamen. Overal dient men hem te volgen en wel met aandacht en uit respect.
Het schoolgeld dient men uit eigen beweging en zonder uitstel te betalen. Wie weinig gefortuneerd zijn, dienen van hun financiële situatie melding te maken en daar bekendheid aan te geven.
Wie van de leraren een vermaning of een tik hebben gekregen, horen daar niet over na te mokken of zich er tegen te verzetten.

Wat thuis betreft

Thuis moeten zij zich kalm gedragen en zonder uitgelatenheid. Als zij hun ouders in het één of ander moeten gehoorzamen, moeten zij zich daar stipt aan houden. En als ze weggaan of thuiskomen horen zij hen eerst gedag te zeggen.
Wie zit te lezen, te schrijven of te leren moet men niet storen.
Bij het aan- en uitkleden moet men altijd de eerbaarheid in acht nemen en niets onbetamelijks doen.
Waar anderen bij zijn hoort men het winden laten te vermijden.
Om acht uur 's avonds, vóór het naar bed gaan, moet men zich in zijn gebeden aan God toevertrouwen.
Eénmaal in bed wordt er verder niet meer gesproken.
's Morgens hoort men vroeg op te staan en men moet, na zijn gebeden tot God gezegd te hebben, handen en gezicht met koud water wassen.

Op straat

In openbare gelegenheden of op kerkhoven speelt men niet en doet men ook zijn behoefte niet.
Men mag alleen maar spelen in de tijd die voor ontspanning is aangegeven.
Geld dat men van ouders of vrienden voor zijn levensonderhoud krijgt, mag men niet aannemen om het uit te geven aan minder nodige dingen zoals noten, appels en dergelijke.
Niets wordt er cadeau gegeven, geruild of verkocht zonder toestemming van de hoofdleraar.
Men mag niemand pijn doen met stenen, een mes, een stok, met de vuist, boeken, schrijfstiften of ander puntig materiaal.
Er wordt niet gevist, gejaagd en geen vogels gevangen.

Vennen, de rivier of een meer mag men 's zomers niet ingaan om zich er te baden en in de winter mag men het ijs niet op en men bekogelt niemand met sneeuwballen.
Zonder toestemming van de eigenaar gaat men niet de tuin, het land of de boomgaard van anderen binnen en de woning, de ramen en overige spullen van de inwoners van de stad mag men niet beschadigen.

Wat het spelen betreft

Wanneer er toestemming tot het geven van spelen is gegeven, dient dat te gebeuren op de daartoe bestemde plaats. Zowel tijdens het spelen als op school en thuis moet men Latijn spreken. Men loopt niet in zijn blootje over het sportveld. Buiten de ontspanningstijd wordt er noch binnen- noch buitenshuis gespeeld. Na vijf uur gaat ieder zonder mankeren netjes naar huis.
Wanneer verkeerde dingen gebeuren, is het het beste die meteen aan te pakken. Een medicijn komt vaak te laat als men lang met iets is blijven lopen. Laten derhalve gestraft worden wie iets verkeerds hebben gedaan en geprezen die zich naar behoren hebben gedragen.
Door dreigementen moeten de studenten afgehouden worden van verkeerde daden. Ook door klappen. Door schouderklopjes zullen zij tot het goede worden aangevuurd.